

Iz življenja kulturnih rastlin.

Dipl. agr. A. Jamnik

III.

»Očka, praviš, da mi pripoveduješ iz življenja kulturnih rastlin. Kaj so rastline tudi kulturne? Ali imajo tudi one svojo kulturo kakor ljudje?«

Očka: Tako se imenujejo, ker jih kultiviramo ali po naše gojimo in jih vedno in vedno izboljšujemo, da imamo od njih čim večji hasek. Teh rastlin v naravi tako rekoč ne najdemo več divje rastočih. Zaradi vseh teh okoliščin jim pravimo — kulturne.

Slavko: Ali imamo mnogo kulturnih rastlin?

Očka: Da, mnogo jih je. Vseh ti skoraj ne morem naštetih. Za naše razmere ti imenujem le najglavnejše. Za živež nam služijo žita kakor: pšenica, pira, rž, ječmen, deloma oves, dalje koruza, ajda, proso. Izmed okopavin poznaš: repo, nav. ali sladkorno peso, kolerabo, korenje, krompir in še nekatere. Všeč so nam tudi fižol, grah, bob, zelje. Živino krmimo tudi z žitom, posebno z ovsmo, pa s koruzo, ki prav za prav ni žito. Dalje ji dajemo repo, krmsko peso, goršico, grašico, včasih krompir, a tudi seno in deteljo ter lucerno (govedu in konjem), pa tudi žitno in koruzno slamo, zrezano kot rezanico. Prašičem dajemo poleg drugega tudi buče, odpadke od razne povrtnine i. dr. V vseh teh jedilnih, odnosno krmilnih rastlinah so v eni več v drugi manj — razne ali posamezne hranilne snovi, ki so potrebne človeškemu in živalskemu telesu. Čim več ima katera takih snovi v sebi, tem bolj jo cenimo. Vsake teh rastlin imamo več vrst (sort). Ene iz iste vrste so za dobro zemljo, druge za slabšo, ene dajo več te ali one snovi. Pšenice bi kmalu lahko rekel, da je je-sto vrst. Ena uspeva v suhih stepah, druga v dobri zemlji, ki ji poleti manjka dežja, tretja je za zmerne padavinske razmere, četrta je odporna proti izvestnim boleznim, peta nenavadno bogato rodi a daje za peko ne posebno dobro moko, šesta daje izredno dobro moko za peko (ker vsebuje veliko tkz. lepiva), a rodi samo srednjebogato, sedma daje srednjevrstno moko, rodi srednjebogato a ima posebno lepo in močno slamo.

Slavko: Na vse to pa še nikoli nisem mislil. Zanimivo je. Toda vendar je pšenica, če že ne hudobna, pa vsaj hudomušna, da ima ena le to lastnost, druga drugo, nobena pa nima istočasno združenih vseh najboljših lastnosti.

Očka: Vidiš, fantek, stvar je taka. Vsaka rastlina je proizvod tal, na kakršnih raste, in pa podnebnih razmer, v katerih ji je živeti. Narava jo sili, da v sebi razvija tiste najpotrebnejše lastnosti, da v boju z naravo — ne podleže. Tako mora v zelo vetrovnih krajih n. pr. imeti močno steblo, v drugih zopet mora bolj razviti kako drugo posebnost.

Slavko: Je pa le škoda, da vsaka vrsta pšenice ali kake druge kulturne rastline nima vseh prednostnih lastnosti obenem.

Očka: In vendar dandanašnji to ni več tako hudo. Kajti v marsikateri vrsti kulturnih rastlin je človek s strogim znanstvenim opazovanjem, preizkušanjem in s posebno vzgojo že združil odlike iz večih vrst rastlin v eni sami. Marsikatero pšenično ali kako drugo vrsto je človek že tako izpopolnil in plemenitil, da ni več daleč do njene možnostne popolnosti.

Slavko: Že zopet človek! Kakor da bi bil čarovnik! Ali človek mar vse zna in vse zmore? Je pač res, da je človek prvi v božjem stvarstvu. Narava ga je najbolj obdarila!

Očka: Slavko, tu te moram malo popraviti. Narava je dala človeku pamet in čute. Kulturni narodi so pridni, »telovadijo« pamet in čute, zato pa so jih visoko razvili (znanost) in z njimi dosegaajo čudeže, dočim so n. pr. divjaki še zelo zadaj.

Slavko: Pa te vendar menda prav razumem, ko si prej rekel, da učenjaki rastlino poplemenitijo do njene možnostne popolnosti. Torej je tudi za te enkrat konec možnega in moč njihove znanosti ni brezmejna.

Očka: Čisto prav si povedal. Žal ima današnja znanost v stvarjanju »čudežev« svoje naravne meje. Ako se zopet povrneva nazaj k pšenici, tedaj so te takozv. korelacije tista naravna meja, ki učenjaku ne dovoljuje brezmejnega izboljšanja kake rastline v vsakem pogledu. Navedem ti samo majhno skupino korelacij. Ako n. pr. pri pšenici hoče učenjak doseči, da bi se bolje obraščala in tako napravila več stebel, torej tudi več klasov, tedaj ve, da bo v istem smislu poleg drugega moral doseči tudi izboljšanje: ravnosti, števila klasovja in teže istih ter teže zrnja, a podaljšala se bo obenem doba rasti (kar je v krajih s kratkimi poletji največje zlo), v nasprotnem smislu pa gre pri tem razvoj (manjše) dolžine stebel (torej manjša letina slame) in (manjše) gostote zrnja v klasu. Takih korelacij je veliko samo pri pšenici in za vsako rastlino so drugačne. Učenjak, ki jih je z neznanskim trudom spoznal in ugotovil, jih pri svojem delu vpoštevata in skuša doseči vse najboljše, kar je s pogledom na korelacije možno. Pa kljub temu je naše kulturne rastline že čudovito izboljšal in vsako leto čujemo zopet o novih uspehih. Naš znanec, maršal Marmont, ki je — kakor sem ti že pravil — pred dobrimi sto leti stoloval v ljubljanskem škofijskem dvorcu kot namestnik Napoleonov, je tedaj sezidal na Francoskem sladkorno tvor-nico, v kateri so podelali na leto 1 milijon kilogramov sladkorne pese in so iz nje dobili 40.000 kg sladkorja. Do danes pa je znanosti z odbiro in vzgojo uspelo vsebino sladkorja v pesi tako povečati in stroje tako izpopolniti, da danes je enega kilograma pese tvornica pridobi šeststokrat toliko sladkorja.

Slavko: Oj joj! To je pa kar neverjetno. Očka, ali pa ni to morda lovška latinščina! No, k tej številki si gotovo nekaj ti sam pridejal. Ali pa si to zbral s čarobno Aladinovo svetiljko?!

Očka: Prav nič nisem pridejal. Ko boš večji in bolj učen, se boš o vsem tem prepričal in boš vse to sam lahko preračunal. Ker pa si tak neveren Tomaž, ti pa še povem, da so uspele še druge stvari, ki tudi izgledajo kot čudeži in vendar niso nič drugega kot uspehi kulture in dela, t. j. uspelo je vzgojiti črne vrtnice, uspelo je tudi vzgojiti koščičasto sadje (slive, češnje itd.), katerega plodovi sploh nimajo koščic. Vendar pa ni še čisto gotovo, če se bodo te lastnosti stalno podedovale tudi na potomstvo teh rastlin.

Vinko Bitenc:

Materi za vezilo.

Šopek duhtečih pomladnih cvetic
sem ti prinesel, o mati,
zraven veselja in smeh s svojih lic —
d drugega nimam ti dati.

Danes pozabi na žalost, skrbi,
na vse težave vsakdanje,
saj je tvoj praznik, pomlad se smeji,
nove prihajajo sanje.

Tvoj sem otrok, ti si mamica mi,
vez naju družijo ljubeča;
daj, blagoslovi življenja mi dni,
da bo sijala v njih sreča.